

3. Матеріали Міжнародної науково-мистецької конференції «Вплив магічного реалізму Г. Гарсія Маркеса на світовий та український культурні процеси» [Текст] = Papers of the participants of the International conference on literature and art «Influence of the magic realism of G. García Márquez on the world and Ukrainian culture processes». – К. : [б. в.], 2008. – С. 113.
4. Рох Франц. Wikipedia Електронний ресурс. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Franz_Roh
5. Саїд, Е. Культура й імперіялізм / Едвард Саїд. – К.: Критика, 2007. – С. 26-27.
6. Саїд, Е. Орієнталізм / Едвард Саїд. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – С. 44-47.
7. Флорес А. Магічний реалізм у Іспансько-Американській фантастиці / Анхель Флорес. – Літературний портал, 1955. – С. 187-192. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/335812>
8. Шаршун С. Магічний реалізм / Сергей Шаршун. – Москва, Числа. – 1932, № 6. – С. 229.
9. Bowers, Maggie Ann. Magic(al) Realism. New York: Routledge, 2004. – 213 p.
10. Faris, Wendy B. and Lois Parkinson Zamora, Introduction to Magical Realism: Theory, History, Community / C. S. Lewis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1964. – 242 p.
11. Strecher Matthew C., Magical Realism and the Search for Identity in the Fiction of Murakami Haruki, Journal of Japanese Studies, Volume 25, Number 2, 1999, P. 263-298. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/3188273>

Луків Л.

Науковий керівник – Задорожна О.М.

ЛІНГВОБРАЗ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Однією із ключових тем слово світу української поетеси-шістдесятниці Ліни Костенко є роздуми над процесом творчості, долею митців. Життєвий і творчий шлях митців завжди нелегкий, оскільки вони надзвичайно чутливо сприймають навколишню дійсність, часто протистоять суспільним ідеологіям. У процесі творення високохудожніх образів майстрів авторка використовує цілий арсенал оригінальних мовних засобів. Тому метою нашої статті є дослідити специфіку авторської інтерпретації феномену творчості, місця та ролі митця в соціумі. Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання низки завдань: виокремити з поетичного масиву контексти, у яких наявні образи митців, схарактеризувати експліцитне та імпліцитне вираження поняття «творча особистість», проаналізувати їхню лексичну сполучуваність. Джерельною базою розвідки стало текстове наповнення збірки «Вибране» та дискурси романів «Маруся Чурай» і «Берестечко».

Засадничими для роботи вважаємо мовознавчі студії українських та зарубіжних учених, у яких схарактеризовано особливості функціонування слова в художній мові (С. Єрмоленко [1], Л. Мацько [6], А. Мойсієнка [7], О. Задорожною [2] та ін.).

Як засвідчує лінгвостилістичний аналіз поетичного дискурсу поетеси, ліричними героями віршів Л. Костенко є творчі особистості-представники різних галузей мистецтва: скульптори, музиканти, актори, співаки: *Старий співак співав, як пелікан, проціджуючи музику крізь воло. Він був старий і плакав не про нас. Той голос був як з іншої акустики* (ЛК-В, с. 164). *Його в обличчя знали вже мільйони. Екран приносить славу світову. Чекали зйомки, зали, павільйони, — чекало все!* (ЛК-В, с. 36). Актуалізовано образи майстрів слова – поетів. Нами зафіксовано слова на позначення поетів жіночої статі. Це і циганська поетеса (*Найперша у житті циганська поетеса! Живе, як Гесіод. Труди і дні... і дні... І снились їй вночі забрьохані колеса, кибитки і вогні... вогні... вогні... вогні...* (ЛК-В, с. 407), і Леся Українка (*Коли ти [краю] навіть звався — Малоросія, твоя поетеса була Українкою* (ЛК-В, с. 167), і легендарна піснетворка Маруся Чурай (*Звитяги наші, муки і руїни безсмертні будуть у її словах. Вона ж була як голос України, що клекотів у наших корогвах!* (ЛК-МЧ, с. 19), і, звісно, сама авторка (*У нашому саду була розкішна флора, — жоржини й кропива, любисток і ревень... А потім в паркані хтось виламав штахету, ліхтариками груш вчарований між віт. В ту дірку в паркані відкрився світ поету — великий, і складний, і незбагнений світ* (ЛК-В, с. 68). Проте найчастіше (і що головне – в різні періоди своєї творчості) поетеса апелює до образу Великого Кобзаря. Зауважимо, що поетеса-шістдесятниця неодноразово звертається до постаті Тараса Шевченка. У творчому доробку Ліни Костенко бачимо вірші, у яких авторка ословлює факти із біографії Кобзаря («Кобзар співав в пустелі Косаралу», «Повернення Шевченка», «Княжа гора»), наприклад: *Кобзар співав в пустелі Косаралу, у казематах батюшки-царя. Кайдани, шаленіючи, бряжчали,*

щоб заглушити пісню Кобзаря (ЛК-В, с. 89). Авторка усвідомлювала потребу коректної інтерпретації постаті Тараса Шевченка для українського народу, наголошувала на викривленому радянською ідеологією образу найпотужнішого митця нашого народу: «Ще один контрапункт незалежності: нав'язлива ідея, завезена нам амбітними аутсайдерами західної науки, – десакралізація. І не кого іншого, а неодмінно Шевченка. Вже в нашій літературі немає більш-менш помітної постаті, яка б не була облита брудом. Для демократії в цьому її посттоталітарному варіанті характерна втрата шляхетності в почуттях, у критеріях, у полеміці. Ну, невже ж такі найактуальнішим завданням інтелектуалів було ганяти каламутні хвилі навколо Шевченка? Причому, діапазон цих борінь вражаючий. Одні – за десакралізацію, інші – за канонізацію» [аура, с. 17]. Саме тому у процесі ословлення образу Кобзаря Ліна Костенко використовує лексеми та синтаксичні конструкції із семами «співчуття», «розуміння» (*Бо знаєте... Із каторги в салони... Не завжди усміхнеться чоловік...* (ЛК-В, с. 97), «людяність» (*І світає, і смеркає, день Божий минає, і знову люд потомлений і все спочиває. Тільки я, мов окаянений, І день і ніч плачу На розпутьях велелюдних, І ніхто не бачить, І не бачить, і не знає — Оглухли, не чують* (ЛК-В, с. 132), «совість», «правда» (*Кобзарю! Знов до тебе я приходжу, бо ти для мене – совість і закон* (ЛК-В, с. 138), «страждання», «туга» (*Вже так натомився за краєм своїм тужити, що вірши, здавалось, ридають уже під пером* (ЛК-В, с. 216) та ін.

Частотність функціонування лексем поет, поетеса, поетичний та поезія у мовотворчості пояснюємо особливостями індивідуальної картини світу Л. Костенко: авторка знала, як народжуються художні тексти, усвідомлювала їхню роль для розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Вербалізація значення «той, хто досяг у творчій роботі високої майстерності, досконалості; митець» відбувається за допомогою ключових (головних) і другорядних вербалізаторів, які експліцитно та імпліцитно виражають смисл характеризуваного поняття. Головними вербалізаторами, крім слів на позначення творчих професій, безперечно, є лексеми *митець* і *геній*, які експліцитно репрезентують денотат. Другорядними вербалізаторами вважаємо синоніми (в тому числі і контекстуальні) до ключової лексеми та спільнокореневі слова, корінь яких містить сему «творча особистість». Наявність такої семи підтверджує експліцитність у вербалізації концепту.

На нашу думку, ключовими вербалізатором значення «той, хто досяг у творчій роботі високої майстерності, досконалості; митець» є лексеми-синоніми *митець* та *геній*. Семантична характеристика слова *митець* в сучасній кодифікаційній практиці є такою: «1. Той, хто працює в якому-небудь виді мистецтва. 2. на що, у чому, до чого, з інфін. і без додатка. Людина, обізнана, вправна у якій-небудь справі; майстер» [СУМ, IV, с. 746]. У поетичній мові Л. Костенко експліцитно актуалізовано лише перший лексико-семантичний варіант: *Митцю не треба нагород, його судьба нагородила. Коли в людини є народ, тоді вона уже людина* (ЛК-В, с. 38). У представленому контексті авторка використовує показове для мовної картини світу представників української нації співвідношення слововживань людина – народ, котре сприяє творенню філософського контексту, змушує читача задуматися над місцем і роллю людини в житті суспільства. Другий ЛСВ експліковано імпліцитно – у процесі вербалізації образу людини, залюбленої у свою справу. Таким, наприклад, був старий годинникар із однойменного вірша: *А той старий, достоту Каліостро, щось прецизійне маючі в руці, дивився в шкельце, наче кібець, гостро і поціляв у гвинтики й зубці. Навколо нього час лежав навалом. Співали птиці в шибку із куца. А він, старий, сидів як за штурвалом — в руках крутив манюньке коліща... У мерехтінні маятників мідних, коли гуділа басова струна, над мурашинням циферок термітних він був — як тінь старого чаклуна. Він лікував годиннички куповані. Час зупинявся, цокав і кульгав. Вночі нам сходив маятник уповні, а він тихенько гирку підтягав* (ЛК-В, с. 79). Імпліцитна реалізація значення «людина, обізнана, вправна у якій-небудь справі; майстер» вербалізує властиву для мовомислення українства ідею сродної праці.

Лексема *геній* тлумачиться в лексикографічних джерелах як «1. У давньоримській міфології – дух, божество, покровитель людини в її діяльності. <> Добрий геній чий – людина, яка робить благодіючий вплив на кого-небудь, приносить користь комусь. 2. Те саме, що геніальність. 3. Особа, наділена геніальністю. // у чому, на що, розм. Особа, яка досконало знає що-небудь, уміє щось робити. 4. чого. Найвищий вияв, уособлення чого-небудь» [СУМ, I, с. 34]. Перший ЛСВ вживається у поезії авторки спорадично: *І торжествує мудрий Геній роду*

всього живого на живій землі (ЛК-В, с. 113). Декодування цього слова-символу вимагає обізнаності реципієнта із персоналіями давньоримської міфології, тексти якої не входять до обов'язкової програми з літератури загальноосвітньої школи. Такі мовні факти є фрагментами інтелектуальної канви поетичного світу Л. Костенко. У мовотворчості поетеси найчастіше натрапляємо на актуалізацію третього ЛСВ: *Епоха несприятлива ламає іще в колисках геніям хребти* (ЛК-В, с. 98). У цьому ж тексті відбувається дифузія ЛСВ: *Усі вже звикли: геніїв немає. Поснулим душам звелено хропти* (ЛК-В, с. 98). Наведений приклад демонструє взаємопроникнення сем другого, третього і четвертого ЛСВ.

У поетичній мові Л. Костенко контекстуальним синонімом до ключових вербалізаторів семантики «творча особистість» є лексема *майстер*, яка функціонує в поезії поряд із лексемою *геній*. Образ генія ословлено у вірші «Умирають майстри...», де авторка розкриває значення митця в житті суспільства з допомогою корелятивної пари *майстер (геній) – бездара (нероба): Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану. В барельєфах печалі уже їм спинилася мить. А підмайстри іще не зробились майстрами. А робота не жде. Її треба робить. І приходять якісь безпардонні прогнози. Потираючи руки, беруться за все. Поки геній стоїть, витираючи сльози, метушлива бездарність отари свої пасе* (ЛК-В, с. 136). Наведений приклад демонструє стилістичну роль антитези. Вагу митця для моральності нації пояснює фраза *При майстрах якомось легше. Вони — як Атланти, держать небо на плечах. Тому і є висота* (ЛК-В, с. 136), у якій основне семантичне навантаження зосереджено на порівняльній конструкції.

Значення «той, хто досяг у творчій роботі високої майстерності, досконалості» актуалізовано в досліджуваному поетичному масиві не лише експліцитно, а й імпліцитно, тобто за участю вербалізаторів асоціацій у свідомості людини, пов'язаних із митцем: *муза, вірші, складати пісні тощо*, наприклад: *Ти знов прийшла, моя печальна музо. Не бійся, я не покладаю рук. Пливе над світом осінь, як медуза, і мокре листя падає на брук* (ЛК-В, с. 87); *Є вірші — квіти. Вірші — дуби. Є гришки вірші, є рани* (ЛК-В, с. 143); *А з чого ж, Грицю, пісню я складу?* (ЛК-МЧ, с. 19).

Отже, вербалізація значення «творча особистість» у поетичній мові Л. Костенко відбувається експліцитно й імпліцитно. Експліцитне вираження відбувається за допомогою лексем *митець, геній, майстер, поет, письменник, актор, співак* та ін. Для імпліцитного вираження характерне ословлення асоціацій, пов'язаних із митцем, зокрема авторка використовує поняття «муза», «вірші», «пісня» тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єрмоленко С. Я. Висока естетика поетичного слова Ліни Костенко / С. Я. Єрмоленко // *Культура слова*. – 2010. – Вип. 73. – С. 6–16.
2. Задорожна О. М. «Цей білий сніп душі, який горить в людині...» / О. М. Задорожна // *Культура слова*. – № 73. – Київ, 2010. – С. 13–21.
3. Костенко Л. В. *Вибране* / Костенко Л. В. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.
4. Костенко Л. В. Гуманістична аура нації, або дефект головного дзеркала / Костенко Л. В. – К.: КМ Academia, 1999. – 31 с.
5. Костенко Л. В. Маруся Чурай / Л. В. Костенко // *Поезія: Ліна Костенко. Олександр Олесь. Василь Симоненко. Василь Стус*. – К.: Наукова думка, 1999. – С. 7–146.
6. Мацько Л. І. *Стилістика української мови: [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів]* / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
7. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша: [монографія] / Мойсієнко А. К. – К.: Сталь, 2006. – 304 с.
8. *Словник української мови* / І. К. Білодід (гол. ред) та ін. – Т. 1 – 11. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.

Мандзій М.

Науковий керівник – доц. Головата Л. М.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕННЯ НА ОСНОВІ КРАЇ ЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ В УМОВАХ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Синтаксичний рівень є одним із найважливіших у структурі шкільного курсу рідної мови. Важливо, щоб кожен учень засвоїв граматичну будову мови, вмів правильно побудувати власне висловлювання. Тому варто акцентувати на створенні такої системи вправ, що була б